

İSMAİL BİLEN SUÇLANIYOR

26 Temmuz 2022

Yıldırım Koç

Türkiye sosyalist/komünist hareketi ve özellikle Türkiye Komünist Partisi tarihinde önemli önderlerden biri, İsmail Bilen'dir (İ.Bilen, Laz İsmail, S.Üstüngel, Marat, Erdem, Bostancıoğlu, R.Davos). İsmail Bilen, tüm yaşamı boyunca sınıfsız ve sömürsüz bir dünya mücadelesinde aktif bir militan olarak önemli görevler üstlendi. İ.Bilen 18 Ekim 1902 tarihinde doğdu ve 18 Kasım 1983 tarihinde öldü. Genç yaşta, teyzesinin oğlu Mehmet Aruz'un ("Baba Mehmet") yardımıyla TKP'ye katıldı. Siyasi mücadelesi nedeniyle yaşamının çok büyük bölümünü yurtdışında geçirmek zorunda kalan İ.Bilen, özellikle TKP'nin 1973 yılında başlayan "Atılım" döneminde TKP'de Merkez Komite Genel Sekreterliği görevini üstlendi ve bu görevini ölümüne kadar sürdürdü. TKP'nin Atılım döneminde kitleleşmesinde İsmail Bilen'in önemli katkıları oldu.

Dünkü yazımda İ.Bilen'in özellikle Hikmet Kıvılcımlı ve Mihri Belli hakkındaki suçlamalarından bazılarını aktarmış ve demokratik bir işleyiş içinde farklı görüşlerin hoşgörüsüyle tartışılması yerine aynı amaç için hayatlarını ortaya koyan insanlar arasındaki ilişkilerin bu şekilde gelişmesinin verdiği zararlara değinmiştim. İlişki bu temelde olunca, İsmail Bilen de Türkiye Komünist Partisi içinde aynı amaç için mücadele eden başka kişilerin eleştiri ve suçlamalarına muhatap oldu. Karşılıklı suçlamalar ve yol açtığı sorunlar da, uğrunda mücadele edilen amaçlara zarar verdi.

Dr.Hikmet Kıvılcımlı'nın **Kim Suçlamış? Brejnev'e Mektup** (Yol Yayınları, İstanbul, 1979) kitabının bir bölümü ("Laz İsmail," s.107-126) İsmail Bilen'in kişiliğine ve özellikle polis sorgusundaki tavrına ilişkin suçlamalar hakkındadır.

Vedat Türkali, TÜSTAV'da 20 Şubat 2000 günü yapılan söyleşide İsmail Bilen hakkında şöyle bir suçlamada bulunuyordu: "Ben, İsmail hakkında, bizim eski arkadaşların hiçbirinden olumlu bir şey duymadım. Ben, İsmail'i tanımam. Hiçbirinden duymadım. Kırk Yalan diyorlardı adama, düzenbaz diyorlardı adama." **K.11. Vedat Türkali ile Güven Üzerine**, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2000, s.20)

Mihri Belli, **İnsanlar Tanıdım, Mihri Belli'nin Anıları** (3. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2000) kitabında İsmail Bilen hakkında çeşitli suçlamalar getirmektedir:

"İsmail'le dost olduk. Türkiye'ye gidip mücadelede yerini almak gibi bir sorunu yoktu. Bürokrasinin çarklarından birinde kendine yer edinmişti. O yeri korumaktı derdi. Bunun için nice horlanmaları sineye çekmesi gerekiyordu." (Belli,2000;356)

"İsmail çok yalan söylüyordu. Uzun yıllar sürdürmüş olduğu tekdüze yaşamın kaçınılmaz olarak doğurduğu bunalımdan kendini kurtarmak için hayallere sığınmıştı. Zamanla hayalinde kurduklarının gerçek olduğuna inanmıştı. Mitomani hastalığına tutulmuştu. Bir gün kendisine 'İspanya İç Savaşı'na hemen hemen her ülkeden gönüllü katıldı, ama bildiğim kadarıyla bizden katılmadı, neden?' diye sormuştum. 'Yaramı deştin,' dedi, 'tam 80 pırıl pırıl genç işçiyi, bizzat ben eğitmişim. Hem askeri, hem teorik eğitimden geçmişti çocuklar. İstanbul Limanı'ndan İspanya'ya doğru motorla yola çıktılar. Onları ben uğurladım. Akdeniz açıklarında İngilizler, motoru batırdı. Ne yiğit çocuklardı!'

"Böyle bir olayı ilk kez duyuyordum. Türkiye'de kimse böyle bir faciadan bana söz etmemişti. Oysa bu olay Mustafa Suphilerin şehit düşmesi kadar önemliydi. Bu duruma şaşıttığımı söyledim. 'Bizde şehitlere saygı ne gezer!' dedi. İsmail'in bu anlattığı asılsız olamazdı. İnsan bu kadar büyük yalan söyleyemezdi. 80 Türk gönüllüsü öyküsüne inandım. İçim rahatladı, İspanya İç Savaşı'nda biz de payımıza düşeni yapmaya çalışmıştık.

"Yurda döndüğümde Reşat'a /Reşat Fuat Baraner/ sordum. 'Öyle bir şey yok, İsmail'in muhayyilesi geniştir' dedi. Şefik Hüsnü'ye sordum. O da, 'İsmail kırk yalandır. Tek ayağının üstünde kırk yalan söyler,' dedi." (Belli,2000;357)

Mihri Belli, 1976 yılında yayımlanan "Devrimci Geçmişimizi Tahrif Ettirmeyeceğiz, İ.Bilen'in Broşürüne Cevap" yazısında da İsmail Bilen hakkında şu suçlamayı yapmaktadır: "Mülteci grubuna Türkiye proleter devrimci hareketini karalamak için olanaklar sağlayan sosyalist ülke ilgilileri Bilen'in

bir Gogol müfettişi olduğunu, tek ayak üzerinde kırk yalan söylediğini bilmezler mi? Bilmemeleri olanaksızdır. Bilen'e Türkiye'de bir arkadaşın vaktiyle taktığı ad 'Peer Günt' idi. Peer Günt, şu sebepsiz, durmadan yalan söyleyen İbsen'in kahramanı. Bilen'in bir sürü yalanını yakalamak için onunla bir iki gün konuşmak yeter derler, onu tanıyanlar. Oysa Kuzeyli komşularımız Bilen ile tam kırk yıldır konuşuyorlar. Sosyalist ülke emekçilerinin alın terinin sağladığı olanakları böylesine bir sahtekarlık içinde çarçur etmeleri üzücüdür." (Süleyman Arslan (der.), **TKP'nin Tarihsel Konumu**, Emekçi Yayınları, İstanbul, 1976, s.56-57)

TKP'nin önemli kadrolarından Bilal Şen, kocası Nevzat Hatko'nun ölümü üzerine Sofya'ya gelen Behice Boran ile 16 Mayıs 1981 tarihinde bir görüşme yaptı. Bu görüşmede Behice Boran'ın İsmail Bilen'e ilişkin suçlaması şöyleydi: "Behice Hanım, hemen bana, 'Sen İsmail'in kelleği koltuğa aldığına inanıyor musun' diye sordu ve 'ben inanmıyorum' dedi. İsmail'in kişisel çıkarlardan başka hiçbir şeyi düşünmediğini iddia etti." (Erden Akbulut-Ersin Tosun, **Bilal Şen, Anılar, Notlar**, Genişletilmiş 2. Baskı, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.249)

Bilal Şen, 1971 yılında kaydettiği notlarında İsmail Bilen'i şöyle eleştiriyordu: "Marat büyük bir fantezi gücüne sahiptir. (...) Savunduğu fikirlere tek doğru fikir olarak inanır. (...) Her konuda yalnız kendisinin doğru düşündüğünü ve davayı yalnız kendisinin doğru yolda yürütebileceğini sanır." (Akbulut-Tosun,2019;191)

1913 yılında Konya'da doğan, 20 yaşında TKP üyesi olan ve 29 Ocak 1987 tarihinde Moskova'da ölen Vartan İhmalyan, 1989 yılında yayımlanan anılarında İsmail Bilen için şunları yazıyor: "Adam kendisini putlaştırmak gereksinimini duyan korkunç bir megaloman." (Vartan İhmalyan, **Bir Yaşam Öyküsü**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s.136)

Vartan İhmalyan anılarında bu suçlamasını tekrarlıyordu: "Bu, İ.Bilen'in en belirli çizgisidir. İşkembeden atmak, abartmak, pireyi deve göstermek, partiyle hiç ilişkisi olmayan ilerici örgütlerin çıkışlarını, gördükleri işleri partiye mal etmek, vb." (İhmalyan,1989;155) "İ.Bilen'in kara bilgisizliği, palavracılığı ve cart-curtçuluğu, birçok gerçekleri anlamasına engeldi." (İhmalyan,1989;164)

Hayk Açıkgöz 1918 yılında Amasya-Havza arasında yolda doğdu. Genç yaşta TKP'ye katıldı ve ölümüne kadar TKP üyesi olarak faaliyet gösterdi. 29 Aralık 2001 tarihinde Leipzig'de öldü. Hayk Açıkgöz'ün, **Anadolulu Bir Ermeni Komünistin Anıları** (Belge Yayınları, İstanbul, 2006) kitabında İsmail Bilen'e ilişkin çeşitli suçlamalar yer almaktadır. Bunların bazıları aşağıda sunulmaktadır:

"En fenası da Marat'la fikir münakaşası yapmak imkansızdı. Kendi fikrine karşı çıkkanı ya damgalar veya ona hakaret ederdi." (Açıkgöz,2006;505)

"Marat ne vermiş bu partiye? Aram ne vermiş bu partiye? Yalnız ve yalnız bilerek veya bilmeyerek bu davaya ihanet etmişler, hem memlekette ve hem de memleket dışında. İhanet ihanettir. Ne gibi şartlar altında olursa olsun. (...) Bana göre, Marat'ın bin bir yalan dolan, hile ve masallarla topladığı madalyalar onun ihanetlerini silemez." (Açıkgöz,2006;556-557)

"Yoldaşlar, bu Marat denen adamın yalnız kullandığı adlara bir bakın, onun nasıl bir megaloman, patolojik bir tip olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Hakiki adı 'Laz İsmail.' Ama ona Laz İsmail olduğunu söyleyemezsiniz. İnkâr eder. İnkâr eder, çünkü bu ad bizim Parti tarihine onun istediği, tahayyül ettiği gibi altın harflerle geçmez. Hem onun hülyaları da sonsuz, yalanı da bol." (Açıkgöz,2006;558)

"Marat'la uzun zaman beraber çalışan ve onun karakterini iyi bilen bir insan olarak emin olarak söyleyebilirim ki, 'O yalan söylemeden duramaz,' eğer durabilseydi zaten Marat olmazdı." (Açıkgöz,2006;643)

Hayk Açıkgöz, "Genç yoldaşlarına" şöyle sesleniyordu: "Partinin reorganizasyonunu ve kendi şahsiyetinizi Marat-Aram şarlatanlarına bağlamanızı hem anlayamıyorum ve hem de yanlış buluyorum." (Açıkgöz,2006;647)

Bağımsız ve demokratik bir Türkiye için mücadele edenlerin bağımsız ve demokratik bir örgüte sahip olmamaları, parti içinde gündeme getirilip çözüme kavuşturulamayan anlaşmazlıkların karşılıklı suçlamalar biçiminde ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye Komünist Partisi, 1943 yılına kadar Komünist Enternasyonal'in bir "seksiyonu" idi ve Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin aldığı kararlara uymak zorundaydı. Komünist Enternasyonal'in 1943 yılında kapatılmasından sonra da, TKP'nin Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile ilişkileri eşitler arasında bir yoldaşlık değil, bağımlılık

ilişkisiydi. Bu bağımlılık ve ayrıca illegal çalışma koşullarının da büyük ölçüde zorlaştırdığı demokratik işleyiş eksikliği, sağlıklı bir tartışma ortamı ve hoşgörü yerine suçlama ve hatta hakaret alışkanlığını geliştirdi. Bu alışkanlığın daha sonraki yıllarda diğer örgütlere de yansması, bugünkü çok parçalı ve zayıf yapıların ortaya çıkmasında etkili oldu. Bu üslubun değişmesi, farklı görüşlere hoşgörüyle yaklaşılması, “küçük dağları ben yarattım” anlayışından vazgeçilmesi gereklidir. Yoksa yönetenlerin artık eski araçlarla yönetemediği ve yönetilenlerin de artık mevcut düzen içinde yönetilmeyi reddedip alternatif arayışlara girdiği koşullarda, büyük bir fırsat kaçırılır.